

Främjar CFA-francen utveckling eller bevarar den en postkolonial struktur?

av Hans Eriksson

Många är förvånade över att Frankrike är det enda landet i världen som har en sorts kontroll över valutan i sina gamla kolonier, ännu efter 57 år av självständighet. CFA-francen (*Coopération Financière en Afrique Centrale* eller *Communauté Financière Africaine*) hade först en fast växelkurs till den franska francen och har från år 2000 en fast växelkurs till Euron. Detta har på senare år kommit att debatteras allt intensivare bland afrikanska politiker och ekonomer.

Bakgrunden till CFA-francen

CFA-francen skapades 1945 efter andra världskriget, då Frankrike ratificerade Bretton Woods-avtalet och den franska francen devalverades och fick en fast växelkurs mot USA dollarn. FCFA-francen fick en fördelaktigare kurs för att underlätta export till Frankrike. Värdet garanteras av den franska centralbanken. CFA-francsystemet vilar på fyra principer: centralisering av valutareserverna hos det franska finansdepartementet; en fast växelkurs mellan FCFA och Euron; fri konvertibilitet av CFA-francen gentemot Euron; och fri cirkulation av kapital mellan Frankrike och medlemsstaterna i CFA-franczonen. Till detta skall tilläggas franskt deltagande i de afrikanska centralbankernas BCEAO och BEAC direktioner för att garantera tillämpningen av de fyra principerna.

Betydelsen av FCA har ändrats vid flera tillfällen. Mellan 1945 och 1958 betydde det *Colonies françaises d’Afrique*, sedan mellan 1958 och 1960 *Communauté française d’Afrique* och sedan självständigheten står CFA för *Communauté Financière Africaine*. Det finns två olika CFA-francs, den västafrikanska FCFA och den centralafrikanska FCFA samt Comorerans francs, som bara kan användas inom respektive valutaområde. Equatorial Guinea och Guinea Bissau har anslutit sig frivilligt senare, 1985 respektive 1997. Vid införande av Euron år 2000 fick CFA-francen en fast växelkurs, 665 FCFA per Euro, men franska centralbanken fortsatte att garantera värdet.

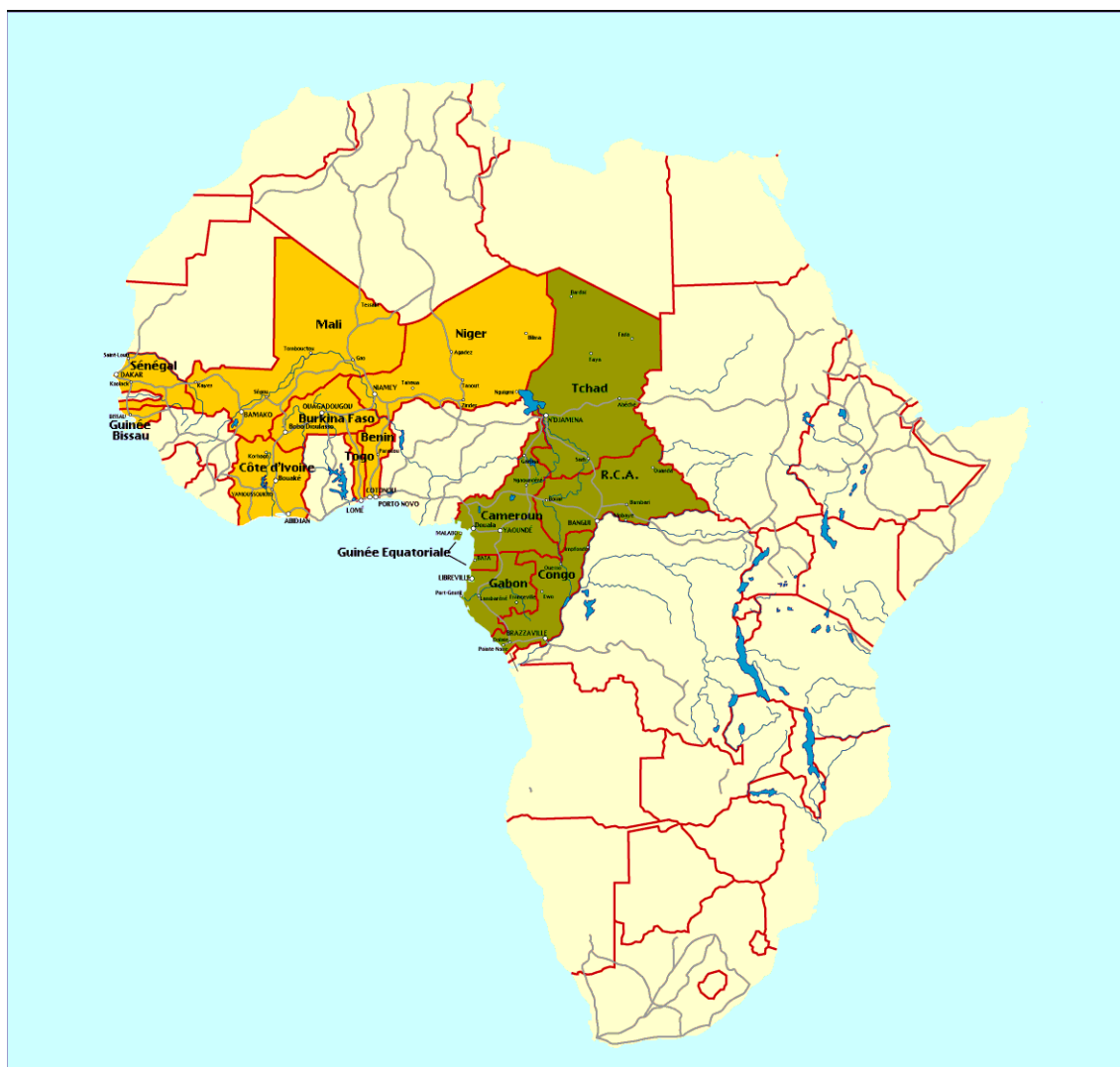
CFA-francen har kritiserats för att göra ekonomisk planering omöjlig eftersom den har en fast växelkurs mot Euron. Värdet av CFA-francen har kritiserats för att vara alltför högt och många ekonomer menar att det

gynnar den urbana eliten, som kan köpa billiga importerade konsumtionsvaror medan produkter från jordbruket har svårare att exporteras. Växelkursen har ändrats vid två tillfällen, 1948 och 1994. Devalveringen 1994 var ett försök att ändra balansen. Den blev en chock främst för stadsbor då alla importerade konsumtionsvaror blev dyrare och främst medelklassen drabbades av försämrade livsvillkor. De hade vant sig vid relativt billiga importerade livsmedel. Överklassen kunde fortfarande dra nytta av den ofta omfattande korruptionen. De hade ofta många familjemedlemmar som levde utomlands och klarade sig generellt bättre. Devalveringen påverkade inhemskt producerade jordbruksvaror som blev mera konkurrenskraftiga. Matvanor ändrades successivt främst för lägre medelklass, vilket gynnade landsbygdens bondebefolkning som fick bättre avsättning för sina varor i städerna. Alltså ledde devalveringen efter några år till en viss utjämning av levnadsstandarden.

Andra menar att CFA-francens fasta växelkurs har hjälpt till att stabilisera nationella valutan och underlättat export till och import från Frankrike och senare andra Euro-länder. EU gjorde en egen utvärdering 2008 där slutsatsen var att den ekonomiska integrationen mellan CFA-zonländerna varit anmärkningsvärt låg, medan effekterna vad beträffar makro-ekonomisk stabilitet varit positiva.

Debatten för och emot bevarandet av CFA-franczonen

Frankrike är det enda landet i världen som har en sorts kontroll över valutan i sina gamla kolonier, ännu efter 57 år av självständighet. CFA-francens fasta växelkurs till först franska francen och från år 2000 till Euron har

kommit att debatteras allt intensivare bland afrikanska politiker och ekonomer på senare år.

Frågorna gäller bl a:

- Är CFA-francen en broms för medlemsländernas utveckling?
- Vad vinner Frankrike på att garantera växelkursens konvertibilitet?
- Är CFA-franczonen bara till för att gynna franska företag?
- Varför har inte de afrikanska politiska ledarna dragit lärdomar från devalveringen 1994?
- Varför vägrar de att erkänna problemet med denna valuta?

Tchads president **Idriss Deby** inledde 2015 med stark kritik och vädjade till andra statschefer inom CFA-franczonen att skaffa en egen valuta. Han menade att vissa klausuler måste ses över både i de afrikanska staternas och Frankrikes intresse. Dessa bidrar till onödig åtstramning av länderna ekonomier. Debatten accelererade särskilt från 2016, då bl a den intressanta antologin *Sortir l'Afrique de la servitude monétaire. À qui profite le franc CFA?* publicerades. Allt flera debattörer vill se ett slut medan de få som fortfarande försvarar fördelarna (makro-ekonomisk stabilitet, kontroll av inflationen) hörs mindre idag.

Bruno Tinal, föreläsare vid l'université Paris 1-Panthéon Sorbonne, och författare till boken *Dette publique, sortir du catastrophisme* är en stark motståndare till politik som förs av centralbankerna i CFA-franczonen.

Är 'monetär stabilitet' ett villkor eller ett hinder för en ekonomisk utveckling? Principen om 'monetär stabilitet' gäller bara i förhållandet till makro-ekonomisk dynamik och tjänar alltför ofta till att inge en respektabel politik som är alltför restriktiv och tjänar främst franska företagsintressen och CFA-zonländernas ekonomiska elit. En monetär politik som gynnar en intern utveckling är inte möjlig såsom CFA-francen fungerar idag. Men tillsammans med en aktiv industrialiseringspolitik skulle CFA-valutazonen kunna gynna ekonomisk utveckling och integration även om inflationen skulle bli något högre, kanske 6-8 procent i stället för 2,5 procent. En högre inflation skulle genom ökad dynamisk utveckling, leda till ökade skatteinkomster och minska statskulden något. Det skulle också uppmuntra investeringar i stället för att gynna den nationella elitens import konsumtion. Även inom det nuvarande CFA-francsystemet skulle det vara möjligt att föra en annan monetär politik som bättre svarar mot finansieringsbehoven inom medlemsländernas ekonomier. Som motprestation till att garantera den fasta växelkursen måste 50 procent av centralbankernas valutareserver i de två valutazonerna UEMOA och CEMAC deponeras på det franska finansdepartementets konto. Denna överdrivet höga reserv visar att det finns en betydande marginal för att stimulera den lokala konsumtionen och gynna inhemsk produktion. I det aktuella systemet betonas mera den externa

- jämvikten men de interna målen skulle kunna få en större vikt utan att hota den monetära stabiliteten. En dag kommer säkert den fasta växelkursen mellan CFA-francen och Euron att ifrågasättas. Frågan är både ekonomisk och politisk. Den berör också suveräniteten och är mer än en symbolisk brytning med den gamla kolonialmakten.

Kako Nubukpo är makroekonom och tidigare minister från Togo. Han har arbetat på Centralbanken BCEAO i Dakar och är numera forskare vid universitetet i Oxford. Kako Nubukpo är en stark motståndare till CFA-francen och förordar nya åtgärder för att främja ekonomisk tillväxt inom UEMOA-zonen. Flera element påverkar om CFA-francen kan bli ett effektivt verktyg för ekonomisk utveckling eller bidra till att kväva medlemsstaternas ekonomier. Det ekonomiska utbytet inom valutazonen är svagt på grund av de externt orienterade ekonomierna med betoning av råvaruexport sedan kolonialtiden. Det gör intresset för en gemensam valuta marginellt. Det är bara genom en strukturell förändring och diversifiering av UEMOA-ekonomierna mot mer tillverkningsindustri och tjänster som det interna utbytet kan öka. Länderna lider av konkurrensnackdel då exportpriserna blir höga med CFA-francens starka värde gentemot länder som Nigeria och Ghana. Det fungerar som en skatt på export och subvention på importen som gör det svårt att nå jämvikt i handelsbalansen. Det råder en kronisk underfinansiering av ekonomierna inom CFA-franczonen som fungerar som en ransonering av krediter inom ett stelt banksystem med höga räntor. Bankerna har överskott på krediter men gynnar bara kortsiktiga lån med säker vinst. Försvaret av den höga fasta kursen gentemot Euron och ransonering av bankkrediter har lett till onödigt stora överskott av valutareserverna hos franska finansdepartementet. Flera studier främst inom UEMOA-zonen har visat att en restriktiv penningpolitik haft en åtstramande makroekonomisk effekt. Slutsatserna är att de två centralbankerna (BCEAO, BEAC) borde stärka sambandet mellan penning- och finanspolitik för att främja en ökad ekonomisk tillväxt och för en mera flexibel valutakurspolitik i stället för den fasta kursen gentemot Euron.

Gilbert Ondong, Congo Brazzavilles finansminister och tidigare universitetsforskare menar att de afrikanska staterna måste koncentrera sig mera på att bygga verkliga konkurrenskraftiga ekonomier snarare än att debattera frågan om en egen nationell valuta. CFA-franczonen borde utvecklas genom att gå från en fast kurs till en ”kontrollerad flexibel kurs gentemot Euron”.

Ndongo Samba Sylla, senegalesisk utvecklingssekonom vid Rosa Luxemburg Foundations kontor i Dakar, är författare till *Fair Trade Scandal: Marketing Poverty to Benefit the Rich* (Pluto Press & Ohio University Press, 2014).

Hans bidrag heter *'Skall medlemsländerna utvecklas med CFA-francen eller hur skall CFA-francen utvecklas?'* Samba Sylla menar att CFA-francen fungerat dåligt då de flesta av länderna under 50 år visat en svagare ekonomisk utveckling än genomsnittet i Afrika. CFA-francen är en kolonial valuta för att underlätta utförseln av ekonomiskt överskott till utlandet, vilket visas av de enorma vinsterna och de olagliga utflödena från CFA-franczonen. Det är också en dysfunktionell valuta, att den har överlevt trots misslyckandet att främja utveckling beror också på att systemet innebär en politisk repression. Beträffande ekonomisk tillväxt är det lilla oljelandet Equatorial-Guinea, det enda 'success story'. Paradoxen är att landet är det rikaste utifrån BNP/capita i Afrika (t.o.m. rikare än gamla kolonialmakten Spanien) men räknas fortfarande bland de fattigaste och de minst utvecklade länderna. De rikaste länderna – Cameroun, Côte d'Ivoire, Gabon, Congo-Brazzaville, Senegal – har alla problem och är under ”rekonstruktion”. Inom CFA-franczonen finns 11 länder bland de minst utvecklade. Sällan har länderna haft en tillväxt per capita över 1 procent per år. Efter 50 år är de mer än någonsin fast i råvaruproduktion. Med viss överdrift kan man säga att när ett land exporterar till Frankrike är det i praktiken franska företag som överför vinster. Valutaintegrationen minskar i själva verket transaktionskostnaderna, håller inflationen låg och underlättar det ekonomiska överskottet. Det är självklart menar Samba Sylla att detta system inte tillåter en diversifiering av produktion, utveckling av regional handel, inhemskt sparande och främjande av en privat sektor. De ekonomiska relationerna från kolonialtiden har bevarats, det är bara den internationella ekonomiska konkurrensen som förändrats. Det finansiella utflödet har förvärrats av de fria reglerna för kapitalöverföringar. Därför syns tydligt behovet av ekonomisk avkolonialisering, vilket innebär viljan att ta över makten över de ekonomiska institutionerna.

Sammanfattningsvis är CFA-francen en överlevare från kolonialtiden som ger den nationella eliten en privilegierad tillgång till världsmarknaden genom att vara lika säker som Euron. Utan CFA-francen skulle importen av konsumtionsvaror för den ledande eliten vara betydligt mindre överkomlig. Deras tillgångar kan lätt växlas till Euro utan valutarisk. CFA-francen bidrar alltså till att bevara enorma ojämlikheter i rikedomar och makt mellan folkflertalet och den ledande klassen. En framtida ex-CFA-franc skulle kunna baseras på den planerade gemensamma valutatan inom den större ekonomiska integrationen i Västafrika, ECOWAS under Nigerias ledarskap. Man kan också tänka sig att integrera de bägge CFA-zonerna UEMOA och CEMAC som skulle begränsa risken för Nigerias dominans.

Medan kritikerna till CFA-francen hörs allt högre och vinner i opinionen, är det inte många som försvarar valutatan. Förutom Benins före premiärminister och förlorare i presidentvalet 2016, fransk-beniniern Lionel Zinzou och direktören för den regionala börserna i det francophona Västafrika och ivorianen Edo Kossi Amenounvé är det svårt att hitta personer inom den politiska och ekonomiska sfären som försvarar CFA-francen. Zinzou anser att CFA-francen är en valuta som främjar integration och är viktig för att utveckla en stor intern marknad. Edo Kossi menar att bevarandet av CFA-francen bidrar till en växelkurspolitik som är mera förutsägbar för affärsintressen.

Det är en förvånande tystnad från centralbankerna BCEAO och BEAC. De borde förklara varför 50 procent av valutareserverna måste deponeras i franska finansdepartement, varför målet om 2 procent inflation stämmer överens med staternas önskan om massiv investering i infrastruktur för att främja ekonomisk tillväxt. Hur kan ett system som främjar utbytet med Frankrike och numera också EU-länderna förbli detsamma efter många årtionden när världsekonomin förändras? Den franska centralbankens guvernör Francois Villeroy de Galhau har dock sagt: ”vi genomför regelbundet ekonomiska studier av värdet på CFA-francen i förhållande till den ekonomiska utvecklingen på längre sikt”. Då är slutsatsen av CFA-francen varken är över- eller undervärderad. BEAC-bankens guvernör Lucas Abaga Nchemba har preciserat att de aktuella ekonomiska problemen i Gabon, Congo Brazzaville och Camerun med svag tillväxt beror på externa chocker orsakade av främst fallet på oljepriset och inte på en valutakris.

Även den amerikanska Citibankgruppen har publicerat en studie och drar exemplet Gabon, där regeringen har försökt diversifiera ekonomin, slutsatsen att det aktuella CFA-systemet inte är en optimal lösning. En devalvering av CFA-francen gentemot Euron och USD skulle kunna vara en potentiellt viktig faktor i diversifieringsstrategin. Men samtidigt skulle en oberoende valuta i ett land med svaga institutioner få svårt att undvika stora underskott.

Den avgående generalsekreteraren för FNs ekonomiska kommission för Afrika Carlos Lopez, från Guinea Bissau, menar i en intervju att den är ”en urmodig mekanism”, en statisk penningpolitik som inte kan förändras. Han säger att målet med en gemensam valuta är att den interna marknaden och den ekonomiska tillväxten skall växa samtidigt som riskerna vid externa chocker fördelas. Men både inom UEMOA i Västafrika och CEMAC i centrala Afrika har man fört en statisk politik enbart inriktad på den fasta växelkursen. Lopez är inte emot valutazoner men CFA-franczonen har mer politiskt än ekonomiskt ursprung. Han menar att medlemsländerna utan ideologisk inverkan måste fundera på frågan hur valutareserven och växelkursen kan främja industrialisering genom att kursen fluktuerar i förhållande till en korg av valutor, inklusive den kinesiska yuanen. Lopez föreslår en mer effektiv förvaltning av valutareserverna med syfte att stimulera den ekonomiska tillväxten och främja regional integration genom ökad handel och rörlighet för kapital och arbetskraft.

Inom den västafrikanska ekonomiska samarbetsorganisationen ECOWAS (grundad 1975, 15 stater med över 300 miljoner invånare) har sedan idén föddes för 30 år sedan framsteg gjorts för en gemensam valuta med målet att kunna introduceras 2020. Det kommer inte att hållas enligt kommissionens ordförande Marcel de Souza. Den

makroekonomiska politiken mellan medlemsstaterna har börjat harmoniseras, men varaktiga resultat är ännu alltför blygsamma. Harmoniseringen av valutapolitiken mellan de 8 valutorna inom ECOWAS har inte gjorts och ett valutainstitut som skulle föregå en centralbank har inte upprättats. Vissa statschefer önskar att en gemensam valuta införs från 2020 för de länder som tekniskt är redo och de övriga kan ansluta sig succesivt senare. Det gäller att undvika en känsla av skepticism hos befolkningarna.

* * *

Hans Eriksson är utvecklingsekonom och internationell biståndskonsult, specialist på Västafrika. Han ingår i Stiftelsens referensgrupp.

Redaktör Claes Olsson